

PAPER DETAILS

TITLE: Orhan Kemal'in Romanlarında Hak Değeri

AUTHORS: Mustafa ÜSTÜNOVA, Seval YUMUS

PAGES: 304-324

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789653>

Makale Geliş | Received: 10.01.2019
Makale Kabul | Accepted: 01.08.2019
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2019
DOI: 10.20981/kaygi.608629

Mustafa ÜSTÜNOVA

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof. Dr.
Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bursa, TR
Uludag University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Bursa, TR
ORCID: 0000-0003-0501-4869
ustunovam@uludag.edu.tr

Seval YUMUŞ

Öğretmen
yumus_seval@hotmail.com

Orhan Kemal'in Romanlarında Hak Değeri *

Öz

Kültür ve değerler, bir toplumun yüzyıllar öncesinden getirdiği ve gelecek nesillere aktardığı en önemli manevî mirastır. Kültürü ve değerleri birbirinden ayrı düşünmek mümkün olmadığı gibi bunların aktarımını doğru şekilde yapmak ve kültür ve değerleri çağın gereklerine göre revize etmek de son derece önemlidir. Değerlerin toplumlar için öneminin fark edilmesiyle son yıllarda değerler, hayatın her alanında öne çıkarılmaktadır. Edebiyatçılar ise değerleri, eserleri yoluyla geçmişten günümüze taşıyan önemli kültür ve değer aktarıcılarıdır. Türk edebiyatı yazarlarından Orhan Kemal de romanlarında pek çok değere sıkça vurgu yaparak bu konudaki hassasiyetini göstermiştir. Orhan Kemal'in, romanlarında hak değerine ne şekilde yer verdiği ise bu çalışmanın konusu olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Değerler, Orhan Kemal, Hak.

The Virtue of Justness in Orhan Kemal's Novels

Abstract

Culture and values are communities' most valuable moral inheritance for future generations. Culture and values are inseparable concepts which require correct propagation and revisions appropriate to the prevailing conditions of an age. With the recent recognition attributed to them, values are being promoted even more intensively. Literature is an important conveyor of culture and values in this context. The Turkish author Orhan Kemal has reflected this by repeatedly emphasizing a broad range of virtues. This work focuses on the way Orhan Kemal handles the virtue of justness in his novels.

Keywords: Culture, Values, Virtue, Orhan Kemal, Justness.

* Bu çalışma, ikinci yazarın, birinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Kültür ve Değerler

Kültür, toplumların hayata dair algılarını, davranış ve yaşayış biçimlerini gelecek nesillere aktaran böylece bir milletin her ferdinin kendinden önceki insanlarla dolaylı da olsa benzerlik içinde yaşamasını sağlayan maddî ve manevî değerler bütünüdür. Kültür sayesinde bir toplumun kendine has sosyal kodlarını belirlemek ve bu kodlar yoluyla genç kuşakların belli bir dünya görüşü çerçevesinde yaşamasını sağlamak mümkün olur.

Mümtaz Turhan’a göre (1969) kültür, kendine has özellikleri dolayısıyla bir milletin diğer milletlerden ayrılmasını sağlar. Erich Rothacker (1955) ise kültürün sanat, din, akıl, irade, duyu ve duygular, hukuk ve düşünme tarzları üzerinde etkili olduğunu söyleyerek bunlara yeni biçimler kazandırma özelliği olduğunu belirtir ve kültürü topluma yüksek bir form kazandırma aracı olarak açıklar. Hilmi Ziya Ülken (2008), kültür ve medeniyet kavramlarının toplumumuzda farklı anlamlar taşıdığını belirterek kültürün bir milletin dil, ilim, sanat, felsefe, örf ve âdetlerini ve bunlarla ilişkili olan diğer ürünleri kapsadığını söyler. Ülken ayrıca kültür sayesinde ortaya çıkan “kıymet yaratılışları”ndan söz eder ve bunların birinci grubunda güzel sanatlar ve teknikle ilgili konular olduğunu; ikinci grubunda ahlâk, hukuk ve siyaset konularının yer aldığını; üçüncü grupta ise ideal inançlar, ilimler ve felsefelerin bulunduğunu belirtir.

Sulhi Dönmezer (1984), toplumsal grupların düşünce ve eylemlerinin kültürü oluşturmada etkili olduğunu ve toplumdaki her bireyin bir şekilde kültüre katılımcı olduğunu vurgular. Bir düşünce veya eylemin kültüre dönüşmesi için de geniş kitlelerce benimsenmesi gerektiğinin altını çizer. Kültürün tecrübe ve gelenekle ilişki olduğunu açıklayan Dönmezer, bir kişinin kültürü edinmesinde ve aktarmasında o kişinin gelenekle yakınlığının etkisi olduğunu belirtir.

Bozkurt Güvenç (2013), her insanın bir kültürün içine doğmasını “kültürleme”, bir insanın yeni kültürel özelliklerle karşılaşp bu özellikleri edinmesini “kültürleşme”, bireyin kendi kültürüne katkıda bulunmasını ise “kültürlenme” kavramıyla ifade eder. Bireylerin kültürleme ve kültürleşme faaliyetlerini gerçekleştirebilmesi için de içinde yaşadığı toplumun değerlerini bilmesi gerekir.

Felsefe alanında değerler, aksiyoloji (etik) alanının inceleme konusudur. Aksiyoloji, ahlâk-ahlâksızlık, iyi-kötü, erdem-erdemsizlik, güzellik-çirkinlik, özgürlük-tutsaklık, vicdan-vicdansızlık, mutluluk-mutsuzluk ve benzerlerinin ne olduğunu sorarak değerlerin kaynağına inmeye çalışır ve bir insanda değerlerin doğuştan mı geldiğini yoksa sonradan mı edinildiğini bulmayı amaçlar. Kısacası aksiyoloji, insanların oluşturduğu tüm değerleri inceler (Sönmez, 2012). Değerler problemi Sokrat’tan itibaren Platon, Aristo, Leibniz, Kant, Brentano, Durkheim, Scheler, Hartmann, Jaspers, Geiger gibi pek çok düşünür ve araştırmacının ilgi alanına girmiştir. Değerleri sadece düşünüp belirlemekle kalmayan araştırmacılar, farklı değer sınıflamaları da yapmışlardır (Ülken, 1965).

İoanna Kuçuradi (2003), “değer” ve “değerler” kavramlarının üzerinde durarak “değer”i bir şeyin özelliği, “değerler”i de insanların yaşamlarıyla gerçekleştirdikleri fenomenler olarak açıklamıştır. Erol Güngör (1998) ise değerleri, bireylerin birbirlerini ve insana ait özellik, istek, niyet ve davranışı değerlendirme ölçütü olarak açıklar. Sulhi Dönmezer (1984), değerlerin toplum içinde insan davranışlarının gözeticisi görevinde iş yaptığını belirtir ve insanlar arasındaki anlaşmazlıklarda doğru karar vermede etkili olduğunu söyler. Ülken de (1965) değerlerin zıtlıklarla ilişki olduğunu, bu özelliği dolayısıyla da değerlerin sürekli bir gelişim gösterdiğini belirtir. Kısacası kültürel değerler bir milletin toplumsal ihtiyaçları, bilinç, duygu ve heyecanlarıyla ilişkili olduğundan o milletin fertlerinde birliktelik algısını dinç tutup o milleti güçlü kılar.

Orhan Kemal’in Romanlarında Hak Değeri

Dünya üzerindeki sanatçıların tümü, eserlerini oluştururken içinde bulundukları kültürden veya farklı kültürlerden etkilenir, bu etkiyi de eserlerine yansıtırlar. Bu sayede bir sanat eseri bir kültürün tanıtılmasında, geliştirilmesinde ve aktarılmasında önemli rol oynar. Bu durum edebî eserler için de geçerlidir. Edebî eserlerin yazıldığı çağın tanığı olma ve yaşanan kültürü olduğu gibi aktarma özelliğinin diğer sanat eserlerine göre fazla olması kültür ve değerler konusunu inceleyenlerin edebî eserlere daha farklı bir gözle bakmasını gerektirir. Türk edebiyatında İslamiyet öncesi dönemden günümüze

kadarki süreçte ele alınabilecek her eserin, oluşturulduğu dönemin kültür ve değerler ortamından izler taşıdığını söylemek mümkündür. Orhan Kemal ise cumhuriyetin ilanından sonra ülkenin içinde bulunduğu iktisadî ve sosyal değişmelerin hız kazandığı özel bir dönemi konu edinmiş olduğundan onun, romanlarında değerlere sıkça yer vermiş olduğu görülür. Orhan Kemal, rejim değişiminin etkisiyle değişen ekonomik şartların hem Anadolu köylüsünde hem de hızla gelişen kent ortamlarında ne gibi kültür ve değerler değişimine yol açtığını toplumcu gerçekçi bakış açısıyla aktarırken hak değeri üzerinde özellikle durmuştur.

Türk Dil Kurumunun *Güncel Türkçe Sözlük*’ünde hak, isim anlamıyla “1) *Adalet*, 2) *Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç*, 3) *Dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk*, 4) *Verilmiş emekten doğan manevi yetki*, 5) *Pay*, 6) *Emek karşılığı ücret*” olarak tanımlanırken hakkın sıfat olarak “*Doğru, gerçek*” (<http://tdk.gov.tr> 23.02.2017) anlamına geldiği belirtilmiştir.

Marksist dünya görüşüne sahip olan Orhan Kemal’in, romanlarında Marksist anlayıştan doğan iktisadî değerleri öne çıkarmak yerine Marksizm’in hümanist yanıyla ilişkili saygı, duyarlılık, hoşgörü, sevgi, doğruluk, sorumluluk gibi değerlere daha fazla yer verdiği görülür. Hak değeri, romanlarda hümanist değerler kadar sık olmasa da diğer iktisadî değerlere göre daha fazla tekrarlanmıştır. Değere sadece iktisadî anlamlarıyla değil; adalet, doğruluk, gerçeklik anlamında sosyal değer olma özelliğiyle de yer verilmiştir.

Orhan Kemal’in, ilk gençlik yıllarını anlattığı otobiyografik özellik gösteren *Baba Evi* (2013) romanında ismi kullanılmayan anlatıcı, babasının siyasî fikirlerinin Türkiye’de kabul görmemesi üzerine gittikleri Beyrut’ta yaşadıklarını aktarır. Aile, maddî açıdan sıkıntılı günler geçirir. Anlatıcının babası bir lokanta açar ancak işler istediği gibi gitmez. Türkiye’den de kendilerine para gönderilmediği için çocuk denebilecek yaştaki anlatıcı, bir matbaada işe girer:

“Hiçbir zaman iltimasa alıştırılmamıştım. İlkokulda tembeller arasındaydım, uzun zaman onların arasından kurtulamadım, galiba sonuna kadar; lakin bir günden bir güne babam, ne bir hocaya ne de şuna buna, sınıf geçirilmem

hususunda ricada bulundu. Onun için buraya kabul edilişimde bir iltimas seziyordum, buysa beni yerin dibine geçiriyordu.” (s. 43).

Anlatıcı işe kabul edildiği ânı unutamaz çünkü hayatında ilk kez babası, onun için iltimas kullanılmasını istemiş ve anlatıcı, işe bu şekilde kabul edilmiştir. Bu durum anlatıcıyı çok utandırmıştır çünkü o, başarısız bir ilkokul öğrencisiyken babası ünlü bir avukat ve siyasetçi olduğu halde kendisine iltimas geçilmemiştir. Bunun nedeni babasının nüfuzunu kişisel meseleler için kullanmaya çalışan bir insan olmaması ve bu yolla başkalarının haksızlığa uğratılmasına zemin hazırlanmasını uygun görmeyen dünya görüşüdür. Anlatıcının babası, siyasî fikirleri Atatürk ve arkadaşları tarafından kabul görmese de saygınlığını hiçbir zaman yitirmemiş ve hak değerine önem vermiş, bu değeri aile içinde de gözetmiş, çocuklarına da aşılamış bir babadır. Orhan Kemal, babasının özel durumundan dolayı yaşadıkları onca sıkıntıdan sonra Türkiye’de bile girdiği iş ortamlarında kayırlmak bir yana hep haksızlığa uğramış olsa da insanlara haksızlık yapmamaya gayret göstermiştir çünkü o, bu değeri ailesinden edinmiş biridir. *Baba Evi* romanından yapılan alıntıdan da bunu anlamak mümkündür.

Baba Evi romanının sonunda memleket hasretine dayanamayıp Adana’ya dönen anlatıcının Adana’da yaşadıkları *Âvare Yıllar* (1957) romanında anlatılır. Eğitimine devam etmek ve çalışıp ailesine para göndermek üzere Adana’ya gelen genç adam, şehri bıraktığı gibi bulamamıştır. Arkadaşları ya çalışmak için okulu bırakmışlar ya da başka şehirlere yerleşmişlerdir. Anlatıcı zaten okulla arası iyi olmayan bir genç olduğundan okulu bırakır. Çalışıp para kazanmayı dener ama birkaç girişimi hep başarısızlıkla sonuçlanır çünkü çalışabileceği işler için gereken fizikî güce sahip değildir. Ayrıca başta babaannesi olmak üzere çevresindekiler, çalışmak istediği işlerle babasının itibarını sarsacağını söylediklerinden genç adamın motivasyonunu kırmışlardır:

“Sonraları, vitrinler dolusu, pırıl pırıl eşyalardan bile utanır oldum. Onlar için, o, iyi ve bol yemek, iyi giyinmek, gezip tozmak için yaratıldığına inanan insanlara mahsus vitrinler dolusu eşya, ben yanlarına sokulunca, sanki dudak büküyor, kaşlarını çatıyorlardı. Ben de hem onlardan, hem de onların göz alıcı, pırıl pırıl öteberilerinden kaçır oldum.

Çocukken ne iyiydi! Büyümek bu muydu? Şimdi karanlıklar içindeydim sanki. Bol bir ışık, bir çıkar yol, pırıl pırıl bir aydınlığa kavuşmak

istiyordum. Benim için öyle mutlak bir kurtuluş lazımdı ki, kavun satmışım, karpuz satmışım, fabrikada çalışmışım, altları delik pabuçlar veya paçaları tiftiklenmiş pantolonla dolaşmışım kimse meşgul olmasın, ayıplamasın. Kanbur burnumu, kuru ellerimi kimse ayıplamasın!” (s.45).

Ergenlik çağında olan anlatıcı kendisini çirkin bulur. Kıyafetlerinin perişan vaziyette olması ve yeni kıyafet alacak parasının da bulunmaması dolayısıyla genç adam, aynaya bakmaktan çekinir hale gelir. Mağazalarda satılan güzel kıyafetleri gördüğünde kendisinin bu kıyafetlere layık olmadığını düşünür. Ona göre bu kıyafetler iyi ve bol beslenen insanlar içindir. Sonunda anlatıcı, büyüüp yoksul bir hayat sürdürmek zorunda kalışına isyan eder. Uzun süren savaş yıllarından sonra insanlar arasında maddî açıdan peyda olan uçurum sadece anlatıcıyı değil o dönemdeki pek çok insanı derinden sarsmıştır. Orhan Kemal, cumhuriyetin ilk yıllarında insanlar arasındaki gelir dağılımının adaletsizliğine dikkat çekerken insanca yaşamak herkesin hakkı olduğu halde halkın çoğunluğunun temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz durumda olduğunu göstermiştir. Bu yoksunluk ve yoksulluğun da insanları hayattan soğuttuğuna işaret etmiştir.

Baba Evi ve *Ávare Yıllar* romanlarının devamı niteliğindeki *Cemile* (2012) romanında genç adam, okuyucunun karşısına Necati ismiyle çıkar. Necati, kâtiplik göreviyle bir dokuma fabrikasında çalışmaktadır. Romanda, Necati’nin fabrikada görüp âşık olduğu Cemile’yle ilişkileri ve fabrika işçilerinin çalışma ve yaşama koşulları anlatılır. Fabrikadaki İtalyan mühendis, işler yetişmeyince İzmir veya İstanbul’dan işçiler getirtilmesi kararını alır. Bu durum fabrikanın ortaklarından Kadir Ağa’yı sıkıntıya sokar çünkü gelecek işçilerin, kendi işçileriyle aynı koşullarda çalışmayı ve yaşamayı kabul etmeyeceklerini bilir. Bu işçiler dolayısıyla kendi işçilerinin de gözlerinin açılacağını ve ondan insanca çalışma ve yaşamı haklarını talep edeceklerini düşünür:

“ İzmir yahut İstanbul’dan gelecek işçiler hemen hemen bizim muhasebe servisindekilerle eşittirler. Gözleri açıktır. Amirlerinin azarına, dayacağına filan kolay kolay boyun eğmezler. Asıl fenası, İzmir yahut İstanbul’dan gelecekler gelirken dansları, müzikleri, banyoları, haftalık temiz elbiseleriyle filan gelecekler. Bizim sakın, durgun, kendi hâlinde, fazlasını istemeyi bilmeyen yerli işçilerimize tesir yapacak, gözlerini açacaklar. Örnek

olacaklar bizimkilere. Çok geçmeden bildiğiniz gibi, bir işçi bunalımıyla karşı karşıya geleceğiz.’” (s. 134)

Fabrikanın ortağı olan Kadir Ağa, işçileri çok düşük ücretlerle çalıştırmakta, onların işçi mahallelerinde yoksulluk, sefalet içinde yaşamalarından rahatsız olmamaktadır. Fabrikanın diğer ortağı Numan Rüştü Bey ise İtalyan mühendisin işçi getirtilmesi konusundaki kararını yerinde bulmaktadır. Bunun üzerine Kadir Ağa, ustabaşının yardımıyla makinelerin arızalanmasını sağlar. İşçiler, ustabaşının makinelere müdahalesini fark edince isyan çıkarırlar ve Numan Rüştü Bey isyanı güç bela bastırır. İnsani şartlarda çalışmayan ve yaşamayan işçilerin ustabaşı marifetiyle işlerini kaybetme korkusu yaşamaları ve buna karşı koymak için isyan başlatmaları, işçilerin maruz kaldıkları haksızlıkları ve bu haksızlıklara nasıl karşılık verdiklerini gösterir. İnsanlar, düzgün bir hayat sürdürmelerini sağlamayan işlerini bile kaybetmek istemezler çünkü o devrin şartlarında iş bulmak oldukça zordur. Orhan Kemal, kendi hayatından hareketle yazdığı bu romanda Adana’daki işçilerin yaşantısını, uğradıkları haksızlıkları gözler önüne sermiş ve işverenlerin işçilere yönelik çıkarıcı tutumlarını ortaya koymuştur.

Bereketli Topraklar Üzerinde (1998) romanında İflahsızın Yusuf, Köse Hasan ve Pehlivan Ali isimindeki üç arkadaşın Sivas’ın bir köyünden para kazanmak için Çukurova’ya gelişleri ve burada yaşadıkları anlatılır. Üç arkadaş, adını bile bilmedikleri hemşerilerinin fabrikasını ararken yol sordukları kişilerden Çukurova’daki çalışma koşullarıyla ilgili şunu öğrenirler:

“ ‘Çok haksız. Para günü oldu mu, ağadan ırgatın parasını alır, bir de liste çıkarır yayar... On beş, yirmi mi hak ettin? İki buçuk, üçünü mutlaka keser. Siz Çukurova’ya sifatah mı iniyorsunuz?’ ” (s.17)

İflahsızın Yusuf daha önce Sivas merkezde de çalıştığı ve emmisi büyük şehirlerde çalışıp tecrübelerini ona aktardığı için arkadaşlarına göre şehirdeki çalışma ortamı hakkında daha bilgilidir. Bundan dolayı Çukurova’daki çalışma koşulları hakkında söylenenler onu şaşırtmaz ve arkadaşlarını kimseye paralarından pay vermemeleri için sıkı sıkı tembihler. Buna rağmen, hemşerilerinin fabrikasında güç bela ve normal

yevmiyenin altında bir ücretle işe kabul edildiklerinde ustabaşı onların parasından keser ve ilk seferinde seslerini çıkaramazlar. İkinci defa da aynı şey olunca işler karışır:

“ ‘Ne varı me varı yok arkadaş. Geçen sefer beşer liramızı borç dümeniyle kesti. Bu sefer başka dümenle. Bu böyle olmaz. Kadere kırk beş. Hemşerimizin yanına varıp halimizi arz edeceğim!’ ” (s. 80)

Üç arkadaş, şehir adamının kurnazlığına yem olmamaya kararlıdır. Bu nedenle durumu fabrikanın sahibi hemşerilerine iletmek isterler ama patronun odacısından başka kimseye ulaşmaları mümkün olmaz. Odacı ise üç arkadaşın paralarından kesinti yapan ustabaşından kendine pay isteyince ustabaşı kurallara uymayan bu üç arkadaş fabrikadan kovar. Haraç vermeyi içlerine sindiremeyen üç arkadaş işlerinden olur. Köse Hasan, çalışma koşullarının sağlıksızlığından hastalanmıştır. İflahsızın Yusuf ve Pehlivan Ali bir inşaatta çalışmaya başlarlar. İnşaattaki işe girmeden haftalıklarından ne kadar kesinti yapılacağını konuşurlar ve bunu bilerek işi kabul ederler. Böylece karşı duracaklarını düşündükleri haksızlığa daha ilk işlerinde maruz kalmış hatta ikinci işlerinde bunu kabul ederek işe başlamış olurlar. Pehlivan Ali, inşaatta Ömer Zorlu ismindeki işçinin karısı Fatma ile gönül ilişkisi kurarak işi bırakır ve Fatma ile bir tarlada ırgat olarak çalışmaya başlarlar. Çukurova’nın kızgın sıcağında, günde yirmi saat çalışmak herkese zor gelmektedir. Üstelik ırgatlara verilen yemekler de yenmeyecek kadar kötüdür:

“ ‘Töbe estağfurullahmış... Küfürün adını günah koymuşlar. Günahsa günahı bana! Dişim kırılırdı bana yazık değil miydi? Günde yirmi saat çalış, bir de dışından ol. Onların balı neresinde? Ekmeğin hasını, yemeğin etlisini, sütün yağlısını yer, içerler. Biz? Pilavın yağsız, ekmeğin kurtuluşu, ayranın imansızını!’ ” (s. 208)

Batöz işine getirilen Pehlivan Ali’nin çalışma arkadaşlarından Zeynel ve Halo Şemdin kendilerine kötü, ustabaşılara iyi yemek verilmesinden her fırsatta şikâyetçi olarak uğradıkları haksızlık karşısında işçilerin gözlerini açmak isterler. Makinelerin bakımından sorumlu usta da Zeynel ile Halo Şemdin’den yanadır:

“ ‘Elin ağzı torba değil arkadaş. Söyler. Onda da nefis var sendeki gibi. O da insan. En az senin, benim kadar!’ ”

‘Var, doğru...’

‘Yemeğin, ekmeğin hasını yiyoruz. Onlarsa bizden çok daha ağır iş altındalar. Hem yiyoruz, hem de heriflere laf ettirmiyoruz. Bu kadarına hakkımız yok!’’ (s. 217).

Makine ustasına da diğer ustabaşılara olduğu gibi güzel yemek gelmektedir ancak o, işçilerin isyanını haklı bulur çünkü işçiler de bir insandır üstelik işin en zor kısmını onlar yapmaktadır ve yemeğin güzelini yemeye onların da hakkı vardır. Makine ustasının bu fikirlerini benimsemeyen ırgatbaşı Cemo, bildiği gibi davranmaktan ve kendini işçilerden üstün görmekten vazgeçmez. Zeynel ise ustabaşından hiç çekinmeden, gelen kötü yemeği veya mola sürelerinin kısalığını eleştirir. İşçiyi örgütleyip çalışma şartlarının düzeltilmesi için talepte bulunmak ister ama bu durum işverenleri olan Ağa’nın kulağına gidince Zeynel ve Halo Şemdin’i işten kovulur. Bunun üzerine Zeynel ve Halo Şemdin bir gece tarlayı yakarlar. Ne var ki Pehlivan Ali, o gün yoğun iş temposuna ayak uyduramayıp bir anlık dikkatsizlikle bacağını batöze kaptırması ve kan kaybından ölmüştür.

Orhan Kemal özellikle *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında romanın daha ilk sayfalarından okuyucuya işçilerin maruz kaldığı haksızlığı sezdirmeye başlamış ve roman boyunca da gerek bu üç arkadaşın başına gelenler gerek onların çalıştığı ortamlardaki diğer işçi veya ırgatlar üzerinden işçilere yapılan haksızlığın zulüm boyutuna ulaştığını göstermiştir. Halden anlamaz patronlar, ağalar ve her şeyi kendine yontmaya çalışan ustabaşılar, hak tanımaz kişilerdir. Sürekli haksızlığa maruz kalan insanlar ise bu şartlarda çalışmaya mecbur olmaktan ötürü içlerinde biriken öfkeyle hareket eden kişilere dönüşmüşler ve günün birinde başta işverenler olmak üzere herkese zararı dokunacak tehlikeli işler yapmaya kalkışmışlardır. Yazar, bu hikaye üzerinden bir bakıma sürekli haksızlığa uğrayan insanların kaybedecek bir şeyleri kalmadığında her şeyi göze alabileceklerini, bu nedenle insanların düzgün çalışma ve yaşama koşullarının olması gerektiğini ifade etmiştir.

Hak sadece iş ortamında değil aile ortamında da gözetilmesi gereken bir değerdir. Hak değerinin bu yönü üzerine *Devlet Kuşu* (2010) romanında dikkat çeken yazar, Mustafa ismindeki gencin annesinin tavrını şöyle ortaya koymuştur:

“Gene biliyordu ki annesi, oğlunu yerin dibine batırmak için ağzına geleni söylemekten çekinmeyen kocasına dışı bir kartal, bir ana kartal gibi karşı koyar, oğluna toz kondurmak istemezdi.” (s. 2)

Mustafa, sorumluluklarını üstlenmeyen, doğru düzgün bir işte çalışmayan, kendisi gibi işsiz arkadaşlarının insanları kandırarak elde ettikleri paralarla gününü geçiren bir gençtir. Babası Memet ise Mustafa’nın bu haline kızan ama karısının hep oğlunu kollaması nedeniyle Mustafa’nın sorumsuzca davranışlarının üstesinden gelemeyen bir insandır. Mustafa’nın annesinin tek arzusu Mustafa’nın zengin bir kızla evlenerek onları içinde bulunduğu sefaletten kurtarmasıdır. Sonunda, mahallelerine yapılan apartman inşaatının sahibi Zülfikar Bey’in çirkin kızı Hülya ile evlenen Mustafa, ailesini sıkıntıdan kurtarır. Mustafa’nın ailesi kendi kendilerine hiçbir şekilde elde edemeyecekleri bir rahatlığa kavuşmuş olsa da Mustafa, Hülya ile evlenmiş olmaktan dolayı mutsuzdur. Günün birinde bu evlilik ciddi bir tartışmayla biter. Yazar, sorumluluk verilmeden yetiştirilen gençlerin durumuna dikkat çekerken annelerin çocuk yetiştirmede içine düşebilecekleri yanlışları da göstermiştir. Mustafa’nın annesinin, eşine haksızlık ederek Mustafa gibi bir genci el üstünde tutması sadece Mustafa’nın değil, hem kendi ailesinin hem de Hülya’nın ailesinin mahvına sebep olmuştur.

Güllü ismindeki genç kızın, geniş toprak sahibi Muzaffer Bey’in yeğeni Zaloğlu Ramazan’la zorla evlendirilmeye çalışılmasının hikâyesinin anlatıldığı *Vukuat Var* (2009) romanında Muzaffer Bey, kendi çıkarları için her türlü haksızlığı yapabilen bir insan olarak tanıtılır. Muzaffer Bey, dedelerinden kendisine miras kalan geniş arazilerin sahibi olmasına rağmen köydeki sahipsiz toprakları da ekip biçmekte hatta köylülerin tapulu arazilerine bile göz dikmektedir:

“Muzaffer Bey’e öfkeleri salt bundan da değildi. Asıl öfkelerinin nedeni, haksız oluşundandı. Tarlasına kazara herhangi bir inek, bir öküz ya da bir eşek girse, anlayıp dinlemeden çiftesine sarılır, beton evinin balkonundan hayvana ateş ederdi. Bu da belki yeterince önemli değil. Köyün hazine malı

tarlalarını bile kendi tapulu topraklarına katmıştı. Bu da yetmezmiş gibi, köylünün tapulu topraklarına bile sataşmış, gık diyenin gözünü patlatmıştı.” (s. 271- 272).

Muzaffer Bey, paranın verdiği güçten başı dönmüş, bu nedenle çevresindeki herkesi kendisine hizmete mecbur etmiş bir adamdır. Öyle ki devleti bile, onun varlığını koruması için görevli bir yapılanmadan başka bir şey olarak görmez. Kendisi devlete muhtaç değildir ama devlet, Muzaffer Bey’e muhtaçtır, bu nedenle Muzaffer Bey’e göre devlet bile ona isteği doğrultusunca hizmet etmelidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında geniş tarım arazisi sahiplerinin tipik bir örneği olan Muzaffer Bey, ülkenin ekonomisine yaptığı katkının farkında olan ve bu durumdan kendi çıkarını sürekli genişletmeye çalışan biridir. Sanayinin gelişmediği, tarımda makineleşmenin yeni başladığı dönemde işçileri çok düşük ücretlerle çalıştıran Muzaffer Bey gibi pek çok ağa vardır. Bu insanlar, her türlü haksızlığı yaparak varlıklarını arttırmaktan başka bir şey düşünmezler. Haksızlık yaptıklarının farkındadırlar ama vicdan sahibi olmadıkları için bu durum onları rahatsız etmez. Bu nedenle halk, uğradıkları haksızlığa son verecek bir partinin iktidara gelmesi gerektiğini düşünür. *Hanımın Çiftliği* (1979) romanında da halkın hak arayışından söz edilir. Seçim dönemi gelmiş, Demokrat Parti bulunduğu vaatlerle insanlarda yaşadıkları sıkıntıları gidereceği inancını yaratmıştır. Halk umutludur:

“Olacaktı besbelli. Haksızlıkla ele geçirip sürdüğü, mahsulünü topladığı tarlaları bırakacak. ‘Vâris’ peydahlayacak! Peydahlayabilirse. Yarın partileri seçimi kazanırsa, biliyordu...” (s. 272)

Köylüler, Muzaffer Bey ölecek olsa bile varislerinin topraklara sahip çıkacağını bu nedenle uğradıkları haksızlıkların son bulmayacağını bilirler. Sahipsiz toprakların kullanımının kendilerinde kalması ve tapulu topraklarını kaybetmemek için Demokrat Parti’nin iktidar olması gerektiğini düşünürler. Parti de seçim propagandasını halkın bu beklentisi üzerine hazırlamıştır:

“Parti büyükleri bas bas bağıryorlardı: Haksızlığa paydos artık! O gün bütün haksızlıkların hesap günü. ‘Ruz-u mahşer’ olacaktı. Mizan kurulacak, ‘defter-i âmâl’ açılacaktı. Herkes, ‘seyyatının’ hesabını verecek, kötüler

iyilerden ayırt edilecek, adaletsiz düzen yıkılacak, hak ve adaletten başkasını tanımayan yeni düzen kurulacaktı.” (s. 281)

Demokrat Parti, halkın desteğini alır ve iktidar olur ancak Muzaffer Bey ve onun gibi diğer geniş toprak sahipleri de menfaatleri dolayısıyla seçimlerde Demokrat Parti’yi desteklemişlerdir. Bunu gören köylünün düzenin değişeceğine, haksızlıkların son bulacağına dair umudu kaybolur. Bu hırsıyla hareket eden ve haksızlığın intikamını almak isteyen köylülerden biri olan Habip, bir gün Muzaffer Bey’i öldürür. Muzaffer Bey’in yerine çiftliği, fabrikayı ve toprakları idare eden karısı Serap Hanım’ın da insanlara haksızlık etme konusunda Muzaffer Bey’den farkı yoktur. Bunu gören köylü bir gece çiftliği basar ve çiftlik evini ateşe verir. Serap Hanım canını zor kurtarır ve başına gelen onca musibetten sonra şöyle düşünür:

“Adamlar elbette haklıydılar. Yıllar yılı Muzaffer’in sürüp ektiği yetmezmiş gibi, şimdi de onlar, üzerine oturuyorlardı. Oturdıkları bir yana, tam hasat vakti mahsullerini de ellerinden almışlardı!” (s. 419).

Serap Hanım yani *Vukuat Var* romanındaki Güllü, kendisi de bir zamanlar fabrikada işçi olmasına ve derme çatma bir evde oturmasına rağmen Muzaffer Bey’le evlenince gözünü para hırsı bürümüş, Muzaffer Bey’in ölümünden sonra da Muzaffer Bey’in yarıda bıraktığı işleri tamamlayarak varlığını artırma hevesine kapılmıştır. Kendi canına kastedilene kadar köylülerin neler yaşadığını umursamayan Serap Hanım, sonunda insafa gelip onlara haklarını teslim etme kararı almıştır. Orhan Kemal, ülkenin içinde bulunduğu özel durumdan istifade eden Muzaffer Bey gibi insanları ve onların düşünme ve yaşama biçimlerini anlatmakla kalmamış, yaptıkları haksızlıkların bir gün mutlaka bu kişilerin başına bir iş getirdiğini de göstermiştir. Böylece yazar, haksızlık yapanın, yaptığı haksızlığın yanına kâr kalmadığını belirtmiş olur.

Hak değerini haiz olmak sosyal hayatın düzenlenmesinde de etkilidir. Bu nedenle Orhan Kemal, otobiyografik özellik taşıyan *Dünya Evi* (1972) romanında bu değere, sosyal ilişkilerdeki rolünü anlatarak yer vermiştir. Romanda ismi kullanılmayan genç adamın hamile karısı Cemile, çektikleri geçim sıkıntısından kurtulmanın yolunu aramaktadır. Bunun için çeşitli yollar düşünür ama kocasının babasının siyasî

fikirlerinin ülkede kabul görmemesi dolayısıyla ülkeyi terk etmek zorunda kalmış olduğunu ve insanların kocasına hâlâ “*öbür taraftaki adamın oğlu*” nazarıyla baktığını bilir. Bu nedenle genç adamın kolay kolay iş değiştiremeyeceğinin, iş değiştirse bile hak ettiği parayı alamayacağının farkındadır. Genç adama babasından dolayı yapılan haksızlık, evliliğinin maddî boyutunu doğrudan etkilese de Cemile, kocasının yanında durmaya ve onu zora sokacak hiçbir istekte bulunmamaya ona bir de kendisi haksızlık etmemeye dikkat eder. Cemile, sadece kocasına değil sokaktaki insanlara karşı da haksızlık etmemek için çabalayan biridir:

“Homurtular yükseldi. Beklemekten ayaklarına kara sular inmişti. Gelir gelmez ne diye soruluyordu sanki? Haksızlığın âlemi var mıydı?” (s. 60).

Bakkaldan alışveriş yapmak için insanların uzun kuyruklarda beklemek zorunda kaldıkları bir dönemde yaşamaktadırlar ancak bakkal, Cemile’nin güzelliğine göz dikmiş bir adam olması dolayısıyla Cemile’yi gördüğü anda ona öncelik tanır. Bu durum, sırada bekleyenleri rahatsız eder, itiraz edenler olur ama bakkal buna aldırış etmez. Cemile ise bakkalın art niyetinden dolayı kendisine diğer insanlardan farklı davranmasına ve sırada bekleyenlere haksızlık etmesine kızar. Kızgınlık şeklinde ortaya konulan bu tepki, Cemile’nin insanların zaafalarını kullanarak isteklerini kolay yoldan elde etmeye çalışmayan, namuslu bir insan olduğunu gösterir. Cemile’nin değerler konusundaki hassasiyeti genç adamla kurduğu ailenin dayanıklılığını sağladığı gibi mutlu ve huzurlu yaşamasında da etkili olacaktır. Orhan Kemal, kendi hayatından yola çıkarak yazdığı bu romanda, hak değerini gözetmeyen insanların çevrelerindeki kötü şartlarda yaşamaya mecbur bıraktıklarını anlattığı gibi haksızlığa uğradığı halde fırsatını bulunca haksızlık etmeyen insanların da iç huzuruyla yaşadıklarını ifade etmiştir.

Eskici ve Oğulları (2013) romanında Topal Eskici ve ailesinin içinde bulundukları maddî sıkıntıyı aşma niyetiyle daha önce yapmadıkları bir iş olan tarım işçiliğine soyunmaları ve alışık olmadıkları şartlar dolayısıyla pamuk toplama işinde çalışırken başlarına gelenler anlatılır. Evin büyük oğlu Memet, evli ve çocukları olan bir genç adamdır. Fabrikadaki işinden çıkarıldığı ve başka iş de bulamadığı için babasının ayakkabı tamir atölyesinde çalışır. Topal Eskici ise zaten az olan gelirini oğluyla

bölüşmekten rahatsızdır. Bunun üzerine Memet, eşini ve çocuklarını alarak tarlada çalışmaya karar verir. Ağabeyinin ırgatlık yapacağını duyunca Ali de onlara katılacağını söyler. Topal Eskici, oğullarının ırgatlıktan kazanacakları parayı öğrenince onlarla birlikte gidip pamuk toplamaya heves eder. İş, bu kararlarını annelerine anlatmaya kalmıştır. Irgatlık, Topal Eskici gibi bir zamanlar varsıl olan ve tarla işlerine alışık olmayan ailelerden gelenlerin yapabileceği bir iş değildir. Üstelik insanlar ırgatlık yapanlara “düşmüş” gözüyle baktıklarından Memet ve Ali’nin, annelerini ikna etmeleri zor olur. Memet şöyle düşünür:

“Anası, ille anasına nasıl anlatmalıydı ki, el gün, bildik, gördük, tanıdıklardan, yapacakları dedikodulardan hiç, ama hiç hayır yoktur; böylelerinin övmeleri de, yermeleri de karın doyurmaz; aslolan iştir, çalışmaktır, çalıştığının karşılığını almaktır, alabilmektir!” (s. 113).

Memet, çalışmaktan yılmayan, evine bakabilmek için her türlü fedakârlıkta bulunmaya hazır, sorumluluk sahibi biridir. Babasının, onu yanında çalıştırmak istememesine bile kızmamış ırgatlık dahi olsa bir iş yaparak ailesinin rızkını çıkarmayı kafasına koymuştur. Annesi ise kocası Topal Eskici’nin ailesinin zenginliğiyle övünüp varsıl bir ailenin gelini olmaktan dolayı mahalleliye hava atan bir kadındır. Bu nedenle oğlunun ırgatlık yaparak para kazanmaya çalışmasını hatta küçük oğlu ve kocasının da buna sıcak bakmasını kabullenemez. Sonunda eşini ve çocuklarını yalnız bırakmamak için çocuklarıyla birlikte pamuk toplamaya gitse de orada başlarına gelenler dolayısıyla büyük pişmanlık duyar. Orhan Kemal, Memet’in çalışarak evini geçindirme konusundaki gayretiyle çalışmanın önemini anlatmış ancak devrin şartlarından dolayı insanca yaşamak için gerekli olan parayı kazanmanın ne kadar zor olduğunu da gözler önüne sermiştir. Babası, yanında çalışmasını istemeyince Memet’in kötü yollara sapıp usulsüz ve haksız kazanca yönelmemesi, bunun yerine az da olsa emeğiyle bir şeyler elde etmeye çalışması örnek bir davranış olarak okuyucuya gösterilmiştir.

Gurbet Kuşları’nda (2013), *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanındaki İflahsızın Yusuf’un oğlu İflahsız Memet İstanbul’a para kazanmaya gider. Bir inşaatta çalışmaya başlar ve Kastamonulu diye anılan arkadaşı ona kalacak yer ayarladığı gibi okuma-yazma öğretir, onu şehir hayatına alıştırmaya çalışır. Memet, çalıştığı inşaatın

karşısındaki konakta hizmetçi olan Ayşe ile tanışır ve Ayşe ile ilişkisini evlilik boyutuna taşır. Memet’le Ayşe’nin en büyük hayali Ayşe’nin Hatça Abla’sı gibi bir gecekondu sahibi olup kiradan kurtulmaktır. Ayşe, Hatça Abla’sını ziyarete gittiği bir gün, 1955’te İstanbul’da yaşanan 6-7 Eylül olaylarını öğrenir. Hatça Abla, gayrimüslimlere ait dükkanların bir provokasyon neticesinde yağmalanmasından pay kapamamaktan üzüntü duyar:

“Sonraları pişman olmuştu Hatça Ablası. Meğer hükümetin emriyle millet gâvur mallarını yağma ediyormuş.

‘Ah deli kafa!’ demişti Hatça Ablası. ‘Gidenler sebeplenmiş fena mı? O top top kumaşlar, o altın bilezikler, deste deste paralar... Beyoğlu sokakları mala bulanmış. Çok değil, bizimki de birkaç altın burma, bir iki top patiska getirseydi fena mı olurdu?’” (s. 156).

Selanik’te Atatürk’ün evinin bombalandığına dair çıkan yalan bir haber üzerine önce Rumlara sonra İstanbul’daki tüm gayrimüslim azınlığa yönelik gerçekleştirilen saldırı ve şiddet olaylarında pek çok dükkân yağmalanmıştır. Yağmalama hareketine katılanlar genellikle şehrin varoş semtlerinde oturan ve ne olduğunu anlamadan bu işe kalkışan insanlardır. Yağmacıların bir kısmı yağmaladıkları mallarla beraber yakalanıp cezalandırılrsa da yakalanmayanlar için yağmaladıkları mallar yanlarına kâr kalmıştır. Bunu bilen Hatça Abla da bu yağmalama olayından pay kapamamaktan hayıflanır. Orhan Kemal, insanların yanlış yönlendirilmesi ve Vandalizm’e teşvik edilmesi sonucu insanların içindeki hak değerinin nasıl kolayca yittiğine 6- 7 Eylül olaylarını hatırlatarak işaret ettiği gibi, Hatça Abla’nın üzüntüsünden yola çıkarak hayatında bazı mağduriyetler yaşayan insanların hiç düşünmeden haksızlık yapabileceklerine ya da yapılan bir haksızlığı destekleyebileceklerine dikkat çekmiştir.

Yaşam şartları Hatça Abla’nınkinden farklı olmayan hatta belki daha kötü olan Kastamonulunun ise 6-7 Eylül olayları hakkındaki görüşü farklıdır:

“ ‘Polisler molisler ellerinden çekip çekip aldılar. Sonra askerler mahallelere yayıldılar, evler arandı, evlerinde gâvur malı çıkanlar hapse atıldı. İnsan en iyisi helalinden bir şeylere sahip olmalı. Helalinden olmadın mı, yaramaz. Ne varsa helalinde var. İnsan çalışmalı, hep çalışmalı, yükselmeli. Kendi kazancın gibi yok!’” (s. 180)

Kastamonulu, emeğiyle bir yere gelmeyi kendine ilke edinmiş, insanları seven ve onlara elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışan bir insan olarak yağmalama hareketlerine tanık olduğu halde bu olaylara karışmamış, yağma yapanları da hoş görmemiştir. O, haktan yana bir insan olarak gayrimüslim de olsa kimsenin malına el uzatılmasını doğru bulmaz. Ona göre insan, çalışıp emeğinin karşılığı neyse onu almalı ve bununla mutlu olmayı bilmelidir. Orhan Kemal, iki farklı kişinin aynı olayla ilgili değerlendirmelerine yer vererek okuyucunun hak değeri ve emek üzerine düşünmesini sağlamış ve olaylara karışanların başlarına gelenleri de hatırlatarak insanın emeği karşılığında hak ederek aldığı paranın daha kıymetli olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Kanlı Topraklar’da (2012) ülkenin siyasî ve sosyal ortamından yararlanarak usulsüzlükle zengin olmuş Nedim Ağa, onun yardımcısı Topal Nuri ve fabrikanın kantarcısı Mustafa’nın yaşadıkları anlatılır. Romanın, para kazanma hırsıyla yanıp tutuşan ve her türlü değerini para için feda etmiş karakteri Topal Nuri’nin, çocukluğunda başına gelenler şöyle anlatılır:

“1914 Birinci Dünya Savaşı. On dört yaşında, kara kuru, ama gözlerinden zekâ taştan bir delikanlı. Göç ettirilerek boşalmış Ermeni dükkân tezgahlarına üşüşen Osmanlılar da Ermeni, Rumlar kadar dost ya da düşman. Onca insan var, insanlar vardı. Çıkarını sağlayanlar ister camiye gitsinlerdi, ister kilise ya da havraya. İsimleri ister Ahmet, Mehmet, Ali olsun, ister Bogos, Vartan, Alfred, Haçopulo.” (s. 10).

Topal Nuri, küçük yaşta kimsesiz kalmış, yanına sığındığı insanlar tarafından itilip kakılmış, bu nedenle de güçlenme arzusuyla dolmuş, gücün de ancak para sayesinde elde edileceğine kanaat getirmiş bir adamdır. Onun para hırsının temelinde çocukluğunda ülkede yaşanan kaosta ona yardım eli uzatacak, onu koruyup kollayacak kimsenin karşısına çıkmamış olması yatar. Topal Nuri, para kazanmak uğruna her değerden vazgeçer çünkü değerler sisteminin gelişebileceği bir ortamda büyümemiştir. O, çıkarı neyi gerektiriyorsa ona uygun davranmış, Müslümanın yanında Müslüman, gayrimüslimin yanında gayrimüslim kılığına bürünerek her ortamda kendini kollamıştır. İlerleyen yaşında bile her türlü haksızlığa, yolsuzluğa, usulsüzlüğe bulaşmasının hatta sevdiği kadını bile Nedim Ağa’ya sunmasının sebebi çocukluğunda yaşadığı

örselenmedir. Orhan Kemal, Topal Nuri’nin geçmişi üzerinden ülkenin geçirdiği işgal dönemlerinin bazı insanlarda ne gibi yaralar açtığını ve sonrasında bu insanlardan bazılarının nasıl bir değer yitimine uğradığını göstermiş ve savaşın insanda bıraktığı kalıcı izlere dikkat çekmiştir.

Müfettişler Müfettişi’nde (2013) müfettiş kılığına girerek küçük bir Anadolu ilinde insanları dolandıran Kudret Yanardağ’ın yaptıkları anlatılır. Kudret Yanardağ, dolandırıcılığı bir geçim kapısı haline getirmiştir. Para kazanmak için gittiği küçük ilde işletmelerin hatta devlet dairelerinin bile pek çok açığı olduğunu tespit etmiş, bunları usulüne uygun bir biçimde muhataplarına ilettiğinde ise işletme sahiplerinin ceza ödemek yerine rüşvet vermeye yatkın hallerinden yararlanmıştır. Küçük ilde geceyi geçirmek üzere gittiği ucuz bir otelin pisliğini görüp, otelde kaçak insanların kaldığına da şahit olunca o kötü şartlardaki otele para verip kalmamak için otelin sahibiyle görüşmek istemiştir. Kudret Yanardağ, otelcinin yapmaya çalıştığı açıklamalar üzerine otelcinin mahcubiyetinden yararlanarak adama kızmıştır:

“ ‘Fakir fukara diye ayırım yaparak sınıf tezadını belirtir şekilde konuşma arkadaş. Buna hakkın yok!’ ” (s. 68).

Otelcinin, otelinin perişanlığı konusunda durumu açıklamaya çalışırken sarf ettiği lafları Kudret Yanardağ kendi lehine kullanmış ve otelciyi insanlar arasında ayırım yapmakla suçlamıştır. Otelcinin insanlar arasındaki statü farkını gözeterik konuşma hakkının bile olmadığını iddia eden Kudret Yanardağ’ın dolandırıcılık yoluyla her türlü haksızlığa bulaşması romanın ironisini oluşturur. Yavuz hırsız ev sahibi bastırır, atasözünün ortaya çıkma hikâyesi gibi olan *Müfettişler Müfettişi* romanı, haksızlık yapmakta hiçbir sakınca görmeyen insanların yine haksızlığa bulaşmış insanlarca nasıl el üstünde tutulduğunu ve böylece hak değerinin halkalar halinde genişleyerek nasıl çiğnendiğini anlatır. Böylece Orhan Kemal, hak değerinin adalet, kazanç, doğruluk ve manevî yetki gibi birden fazla anlamına ve hak değerine sahip olmanın önemine *Müfettişler Müfettişi* romanıyla dikkat çekmiş olur.

Yalancı Dünya’da (1982) Neriman isimli genç bir kızın film yıldızı olma hevesine kapılarak, sonradan dindar yaşantıyı seçmiş tutucu babasının yarattığı baskıyla evden

kaçması üzerine başına gelenler anlatılır. Neriman’ın babası Haydar, gençliğinde her ortama girmiş, her zevki tatmış biridir. İlerleyen yaşında dindar bir yaşantıyı tercih etmiş olan Haydar, dinin gereklerini araştırıp öğrenmek zahmetine katlanmamış, kulaktan dolma bilgilerle hayatını dine uydurmayı tercih etmiştir. İslam’la bağdaşmayan din anlayışı dolayısıyla kızı ve karısına hayatı zindan eden Haydar, kızının ve karısının onu günaha sokmaktan başka hiçbir işe yaramadıklarını söyleyip durur. Bu tavrıyla da kızını sürekli sınırlandırmaya çalışır, onun dışarı çıkmasına, kasabanın ileri gelen ailelerinin kızları hariç başka arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermez. Bu baskı dayanılmaz noktaya geldiğinde Neriman, reji asistanı sevgilisiyle kaçır. Kasabanın öğretmeni Yalçın ise ülkede hız kazanan gericilik faaliyetlerinin farkındadır ve çalıştığı kasabada Neriman’ın babasının da içlerinde olduğu bir gruba karşı neler yapılması gerektiğini arkadaşlarıyla bir araya gelerek düşünür. Yalçın Öğretmen en çok yobaz erkeklerin kadınlara yönelik sınırlandırıcı tavırlarına karşıdır:

“ ‘Açıkçası, Atatürk’ün getirdiği bütün ileri hamleleri bir kalemde silmek, kadını yeniden kafes ardına itmek, çok evliliği geri getirmek, kadının politik alanda bugün kazanmış olduğu birçok hakları elinden almak ve onu basit, cahil bir eğlence aracı hâline düşürmek!’ ” (s. 208- 209).

Yalçın Öğretmen, Atatürk’ün kadınlara vermiş olduğu hakların savunucusu ve bu hakları kadınlardan geri alıp onları evlerine kapatmak isteyenlerin de düşmanıdır. O, Atatürk’ün kadınlara verdiği serbestinin arttırılması gerektiğini düşünürken bunu sınırlandırmaya kalkanların din adı altında kadınlara ne büyük bir haksızlık yaptıklarını göstermeye çalışır. Orhan Kemal, Yalçın Öğretmen’in görüşleri üzerinden Atatürk’ün kadınlara hak ettikleri değeri verme konusundaki hassasiyetine dikkat çekmiş ve toplumda kadına değer vermeyenler tarafından kadının getirilmek istendiği noktayı Neriman’ın önce baba kapısında yaşadıklarından sonra İstanbul’da film yapımcılarının ona yaptıklarından yola çıkarak anlatmaya çalışmıştır.

Sonuç

Orhan Kemal, materyalist dünya görüşüne sahip bir yazar olmasına karşılık yazdığı otuz romanında iktisadî değerlerden ziyade hümanist değerleri ön plana

koymasıyla dikkat çekmektedir. Hak değerini ele alırken de bu değer “sadece emek karşılığı alınan ücret” anlamına değil “adalet”, “doğruluk” gibi anlamlarına da işaret etmiştir. Orhan Kemal, hayatı boyunca verdiği eserlerle emeğinin karşılığını alamamış ve sefalet içinde yaşamış biri olsa da insanlara daima çalışmaları ve haksızlığa uğrasalar da haksızlık etmemeleri gerektiğini anlatmaya çalışmıştır. Romanlarında bu dünyada adaletin mutlaka yerini bulacağını ve insan, haktan şaşmazsa haksızlıkların elbet son bulacağını göstermek istemiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- DÖNMEZER, Sulhi (1984). *Sosyoloji*, 9. B., Ankara: Savaş Yayınları.
- GÜNGÖR, Erol (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*, 2. B., İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- GÜVENÇ, Bozkurt (2013). *İnsan ve Kültür*, 13. B., İstanbul, Boyut Yayınları.
- KUÇURADI, İoanna (2003). *İnsan ve Değerleri*, 4. B., İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- ROTHACKER, Erich (1995). *Tarihte Gelişme ve Krizler*, 1. B., İstanbul: Pulhan Matbaası.
- SÖNMEZ, Veysel (2012). *Eğitim Felsefesi*, 11. B., Ankara: Anı Yayıncılık.
- TURHAN, Mümtaz (1969). *Kültür Değişimleri*, 1. B., İstanbul: MEB Devlet Kitapları.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1965). *Bilgi ve Değer*, 1. B., Ankara, Aytemiz Kitabevi Kürsü Yayınları.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (2008). *Millet ve Tarih Şuuru*, 1. B., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Romanlar

- Orhan Kemal, *Baba Evi*, 30. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2013.
- Orhan Kemal, *Âvare Yıllar*, 2. B., İstanbul, Varlık Yayınevi, 1957.
- Orhan Kemal, *Cemile*, 22. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2012.
- Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, 12. B., İstanbul, Can Yayınları, 1998.
- Orhan Kemal, *Devlet Kuşu*, 9. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2010.
- Orhan Kemal, *Vukuat Var*, 12. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2009.
- Orhan Kemal, *Dünya Evi*, 2. B., İstanbul, Altın Kitaplar Basımevi, 1972.
- Orhan Kemal, *Hanımın Çiftliği*, 5. B., İstanbul, Tekin Yayınevi, 1979.
- Orhan Kemal, *Eskici ve Oğulları*, 32. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2013.
- Orhan Kemal, *Gurbet Kuşları*, 10. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2013.
- Orhan Kemal, *Kanlı Topraklar*, 10. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2012.
- Orhan Kemal, *Müfettişler Müfettişi*, 10. B., İstanbul, Everest Yayınları, 2013.

Orhan Kemal, *Yalancı Dünya*, 6. B., Ankara, Tekin Yayınevi, 1982.

Diğer Kaynaklar

(<http://tdk.gov.tr> 23.02.2017)